

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4113

1a

Մ Ա Ր Ո

ՆԱՍՏՅԱՆ

Հասարակչություն. — Յերեվան, 1929

իոն
կրնդ-

Ծ Պ Ր Ո

ՆԱՍՏՅԱՆ

A I
8612

Պետական Հրատարակչություն. — Յերեվան, 1929

Հր. № 1099, Գրառեղվար № 771 (բ): Տիրած 2000:

Պետհրատի աստիճան աղարան վաղարշապատում:

Պատվեր № 163:

Ն Ա Ս Տ Յ Ա Ն

Գարունը բացվում եր: Դաշտերում
կանաչ գմբուխտը անուշ հովի հետ փր-
փրում եր մեղմիկ: Հալ ընկած ձյունից
վազող ջրերը քաղցր կարկաչով իջնում
եյին բարձր լեռներից ու փոփում դեպի
մարմանդները:

Հեռավոր դաշտում նրանց կարկաչից
վաղուց արթնացած կարմիր կակաչը
կոկոնի միջից լուռ, գաղտազողի նա-
յում եր շուրջը, նայում ու ժպտում:
Իսկ դաշտի ծալրին, գլուղի ցածրիկ
խրճիթում վաղ առավոտից աղմուկ եր
տիրում:

— Պանդխտութունը քեզ ել վիճակ-
վեց, — ասում եր մալրս արցունքն աշ-

քերին: Փոքրիկ բուլբերս նիհար ու դեղ-
նած, ինչպես անարե գունատ ծաղիկ-
ներ, փարվում ելին ինձ:

— Մի վախիլ, մայրիկ, հո մենակ
մե՞նք չենք, — ասացի նրան՝ սիրա տա-
լու համար:

— Հա, մենակ մենք չենք, հենց
բռնն ել այդ ե, — ասավ նա խորը հա-
ռաչանքով:

— Սեյր պատրաստ ե, — ձայն տվեց
դրսից մեր հարևան ծերուկ Մացակը:

— Կարո՞ ջան, ախպերս, քո հոգուն
մեռնեմ, այս նամակն անձամբ տար
Արաեմին և ասա, վոր ել չեմ կարող,
ել չեմ դիմանալ: Հարամ չեղավ մեզ նրա
վստտակը, ջահել որս սեպցավ սե հար-
կի տակին, աչքս ջուր դարձավ նայե-
լով ճամբին, — ասաց Մացակի հարս
Լուսնթազը, ամուսնուն գրած նամակն
ինձ տալով: Ապա, կարծես ինքն իրան
խոսելով՝ ավելացրեց.

— Գեղում մարդ չմնաց, գնում են,
հա գնում... Ա՛խ, եղ սև հորերը ինչ-
քան ջանելի որ սկացրին:

— Սևանալճու պես սկացրին... սրա
հերն ել գնաց ու հետ չդարձավ: Ե՛, աշ-
խարհ, աշխարհ:

Թեև լի հույսերով էլի դիմում քա-
ղաք՝ բախտ վորոնելու, բայց նրանց
լացը ճմլում եր սիրտս:

Շտապ մնաք բարև ասելով՝ նստեցի
կայարան մեկնող սալը: Տանեցիք և
հարևանները չերկար ժամանակ նայում
էին մեր չետևից:

Յերբ նրանք չքացան աչքիցս, մտքե-
րիս հետ մենակ մնալով, հիշեցի հորս,
վորին ճիշտ ալսպես ճանապարհ դրինք,
հիշեցի մեր գլուղից շատերին, վորոնք
չերկար տարիներ՝ թողած ես սիրուն
կանաչ դաշտերը, կին ու չերեխս, աշ-
խատում էին Բագվի նավթահորերում:

Մի մութ կասկած ընկավ սիրտս:

«Միթե չես ել շատերի նման լերկոր
ժամանակ, դուցե և ընդմիշտ չես տես-
նելու մեր ես լերկրի ծաղկած դարու-
նը» — մտածեցի չես, և ականջիս հնչեցին
մորս վերջին բառերը՝ «Բայց ինչո՞ւ,
ինչո՞ւ»:

II

Բալախանում գտա Արտեմին, Լուսին-
թագի ամուսնուն: Շատ չանցած՝ հենց
նրա միջոցով իբրև արհեստավոր շուտ
դործի մոտ և առաջին աննշան վաս-
տակս տուն ուղարկեցի:

Նորեկ ելի, անծանոթ, քաշվող: Գոր-
ծից ազատ ժամերին միայնակ նստած
հիշում ելի մորս, քույրերիս, կորցրած
հորս, ապա հիշում մեր ձյունապատ
բարձր սարերը, զմբուխ գաշտերը և
կարծես լսում ելի կովերի բառաչը, հով-
վի շնուն, ու միտքս սլանում եր դեպի
հեռուն, դեպի աուն: Բայց մեկ ել հան-

կարծ սթափվում ելի սլացող կառքից,
սուլիչի ձաջից, դործատերերի բիրտ
հաչհոյանքից. տեսնում հավթահորերում
կյանք մաշող, մրտաված բանվորներին,
վորոնք բոլորը, թողած ինձ հման տուն
ու ընտանիք, սև հացի համար մուր
եկին շնչում: Այդ բոպեկին կրկին ու կըր-
կին չես հիշում ելի.

-- Բալց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...

Արտեմը նկատում եր իմ թախիծը:

— Ադա, կարո՞, հարցուրի կեսը հիսուն
ե, ի՞նչ ես եղբան մտածում, — ասաց
նա մի որ՝ ձեռն ուսիս դնելով:

Բաց արի լցված սիրտս նրա առաջ:

Նա լսեց, լսեց, ապա մի զննող հա-
յացքով նայեց ինձ, և «է՛ բախամ, — ա-
սավ, — դեռ ինչը գիտես: Սպասիր, դեռ
շատ բան կտեսնես»:

Այնուհետև աշխատանքից ազատ ժա-
մանակ չերբեմն տանում եր ինձ քա-
ղաք, ցույց տալիս հոյտկապ տներ, ա-

մենք քարիքով լիքը խանութներ, կառք,
վոսկի, մետաքս ու կամաց շշնջում.

— Այս բոլորը «նրանց» համար է,
նրանց... բայց սա դեռ բոլորը չէ,
սրանք վոչինչ են նրանց համար: Հա-
րուսաներն իրենց կյանքի մեծ մասն
անց են կացնում արտասահմանում,
վորտեղ գործատերը մի գիշերվա մեջ
խնճուղքի համար աչքան է ծախսում,
վորքան հազար բանվոր մի ամսում չեն
կարող ստանալ նրանից՝ իրենց աշխա-
տանքի համար:

Ամեն անգամ, խոսակցության վեր-
ջում Արտեմը հեզնանքով ավելաց-
նում էր.

— Հիմա հասկացա՞ր՝ ինչո՞ւ չպետք է
տեսնենք մենք մեր սարերը, ինչո՞ւ
Լուսնթագը պիտի սևացնե իր ջահել ուրը:

Լցվում էր սիրտս բուռն զայրույթով:

— Բայց ինչո՞ւ չե այդպես, մի՞թե

ճար չկա այդ անգութների խիղճը շար-
ժելու,—ասում ելի յես:

— Խիղճը շարժելով, ունի, գաղաննե-
րի: Չե՛, այդ չի լինի. վոսկին ու խիղ-
ճը իրար չեն սիրում, ուրիշ բան ե
պետք:

— Վո՞րն ե այդ ուրիշը, — հարցնում
ելի հետաքրքրությամբ:

— Կնոջ, մի շտապիր, այդ ել կիմա-
նաս,—ասում եր նա ինձ ամեն անգամ:

Ամիսներն անցան, նա բերեց տպած
մի փոքր թերթիկ և գաղտնի տալով
ինձ, ասաց.

— Կարդա՛ և վերադարձրու, սա քեզ
պես շատերին ե պետք դեռ:

Յեւ իրոք, նա շատ հնացած եր: Ըստ
յերևույթին շատերի ձեռքն եր անցել:

Կարդացի, այն ել մի քանի անգամ.
այնտեղ կարծես դիտմամբ գրի ելին
առել այն ամենը, ինչ կատարվում եր
իմ սրտում:

Այն թերթիկները կամաց կամաց կար-
ծես բաց արին աչքերս... թվում էր,
թե արդեն դանում եմ «ինչուների»
լուծման ճամբան:

Զարմանում ելի, թե Արտեմը վնասե-
ղից ե դանում այդ «թերթիկները», և
խնդրում ելի ցույց տալ նրանց տեղը.

— Ախ, — ասում ելի, — այն ժամանակ
դիշեր ու ցերեկ կկարդամ այդ թեր-
թիկները, կկարդամ բոլորը, վոր դրա-
նեմ իմ փնտռած ուղին:

Բարեկամս ժպտար դեմքին լսում եր
ինձ, և նրա ժպտին որըստորե փոխվում
եր ուրախության:

Մի որ, մութն ընկնելուն պես, նա
ինձ տարավ ինչ վոր հեռու մի գործա-
րան:

— Այստեղ կծանոթացնեմ քեզ մի
աղջկա հետ, վորը կտա քեզ քո բոլոր
հարցերի պատասխանը, և կարդալու
շատ բան, — ասաց նա ճանապարհին:

Ուրախությանս չափը չկար:

Հասնելով գործարանին՝ ներս մտանք ծառայողներից մեկի սենյակը, վորտեղ սեղանի առաջ կռացած՝ աշխատում էր մի նիհար, գունատ աղջիկ: Մեզ տեսնելով՝ նա ցած թողեց կարը և ուրախ ժպիտով ասաց.

— Վերջապես չեկանք...

— Այո, — պատասխանեց բանվորը, — բայց վոչ մենակ. տես, բերել եմ ան չերիտասարդին, վորի մասին արդեն խոսել եմ բեզ հետ. հուսով եմ՝ բոլոր հանձնարարությունների ինձանից լավ կկատարե... չերաշխավորում եմ:

Այս բառերը լցրին սիրտս անհուն շնորհակալությամբ: Կարմրեցի, սիրտս բաբախեց. թվաց, թե մի անասելի փառքի չեմ հասել...

Փոքրիկ Բերտան, ալդպես էր նրա անունը, մեկնեց ինձ իր ձեռքը, վորը ուժգին սեղմեցի:

Այժմ ունեյի մի չերկրորդ ընկեր ևս,
վոր վոչ միայն չեր ձանձքանում իմ
անվերջ հարցերին պատասխանելուց,
այլ և ինքն եր առիթ տալիս իմ մեջ
նորանոր հարցեր ծագելուն:

Այժմ ինձ համար որերը թռչում
եյին աննկատ: Դադարել եյի մորս և
քույրերիս մասին մտածելուց և բավա-
կանանում եյի միայն ստացածս կոպեկ-
ները նրանց ուղարկելով:

— Մենք պետք և մտածենք բոլոր
մայրերի և քույրերի մասին,—ասում եր
Բերտան:

Այն փոքրիկ աշխատավորուհին, վոր
անսպառ չեռանդ ուներ, ճիշտ վոր
մտածում եր ամենքի մասին, բացի
իրենից: Ամբողջ որն աշխատելով քա-
ղաքի արհեստանոցի խեղդող մթնոլոր-
տում, չերբեք չեր մոռանում և հեղա-
փոխական աշխատանքը ու ամեն չերե-
կո գնում եր դեպի գործարանները՝

թոուցիկներ տարածելու և ինձ հման
հուժ նշութերից հին կյանքը խորտակող
քլունդներ պատրաստելու:

Մեր հաճախակի տեսակցություննե-
րին վոչ վոք առանձին կարևորություն
չեր տալիս:

— Զահեկներ են... — ասում ելին
շատերը:

Մեր բարեկամությունը գնալով խո-
րանում եր, բայց վոչ այն ուղղությամբ,
ինչ կարծում ելին մեզ տեսնողները:
Մեզ կապում եր այն ընդհանուր գոր-
ծը, վոր չերկուսիս սրտին ել չափա-
զանց մոտ եր:

Հիացած Բերտալի անսպառ յեռան-
դով՝ հաճախ չեյի ծածկում նրանից իմ
բարի նախանձը:

Նա միշտ ժպտում եր հման դեպքե-
րում:

— Մեր արածն ի՜նչ ե վոր... ապա մի
տեսնես Նաստյայի՜ն.. և, նա ուրիշ

կրակ եւ ոչ, թե ում պետք ե նախան-
ձել: — Յե՛վ պատմում եր նրա կյանքից
հետաքրքիր դեպքեր:

— Նասաւյան գիտե գրավել ամենա-
քար սրտերը ապագայի վառ հեռա-
նկարներով:

Քիչ ել սապասիր, քեզ կծանոթաց-
նեմ նրա հետ, դու կարող ես և աշն-
տեզ սգտակար լինել, — ասում եր Բեր-
տան: Յե՛վ չես չերագում ելի աչդ որը:

III

Հետապնդող աչքերից խուսափելու
համար՝ ընկերներիս առաջարկութեամբ,
չես աչժմ աշխատում ելի քաղաքի գոր-
ծարաններից մեկում:

Գիշեր եր. աշն գիշերներից մեկը,
չերբ արհեստավորը տուն ե դառնում
ջարդված ու հոգնած և ուզում ե քնել:
Նոր ելի պառկել, չերբ պատուհանիս
տակ մի ձաշն լսեցի: Լարեցի լսողու-

թխունս. դա մեր պայմանական «հազն»
եր:

«Մերոնցից են, բայց ի՞նչ կա» հարց
տվի ինքս ինձ, բանալով լուսամուտը:

Այդ բոպելին չերկու ստվերներ ան-
ցան լուսամուտիս տակով: Մի բան
թեթևակի դիպավ չերեսիս և ընկավ հա-
տակին: Դա թղթի կտոր էր: Կռացա
վերցրի և մոտեցնելով ճրագին, կար-
դացի:

«Սպասում ենք փողոցի անկյունում»:

Ստորագրու՞թխուն չկար և պետք էլ
չեր. ճանաչեցի, դա Բերտալի գիրն էր:
Փակեցի լուսամուտը և ապա ճրագի
վրա աչքելով թղթի կտորը, գուրս չեկա:

Ճիշտ մատնանշված տեղում կանգ-
նած ելին ստվերները: Նրանցից մեկն
ինձ նկատելով՝ հեռացավ: Մյուսը գլը-
խին շալ գցած մի կին էր: Նա ինձ ճա-
նաչեց և մոտենալով թևանցուկ արավ:
Զգարմացա, դա ևս մեր ընդունված

ձեռքից եր: Վոստրիկանության աչքից
խուսափելու համար՝ մենք պետք է կեղ-
ծելինք մեր վողջ ելությունը և հար-
բած, գիշերային թափառաշրջիկի տեսք
ընդունելինք... Մկղբում խիստ վիրա-
վորական եր թվում ինձ, բայց հետո
հաշտվեցի:

Նաստյային Գ-ից կանչել են. նա
պետք է վաղը մեկնե աչտեղից. իրեն
գեռ հայտնի չե, — ասավ շնջալով Բեր-
տան. — անհրաժեշտ է իսկույն իմաց
տալ, քանի գեռ չի գնացել իր սատա-
հայական անկյունը թաղնվելու: Մըշ-
տական ուղեկիցս այսօր զբաղված եր,
և չես վորոշեցի քեզ վերջնել:

«Մշտական ուղեկիցս»... ուրեմն սա
ևս մի՞հոս գնում է «աչտեղ»... և ինչ-
պես թաքցրել է ինձանից... «մի՞թե
գեռևս այդքան վստահութուն չեմ ներ-
շնչել» — մտածեցի փոքր ինչ վիրավոր-
ված. սակայն լռեցի Նաստյային տես-

ներու ուրախութիւնից:

Բերտան շալի տակից հանեց զինվորական վերարկու և գլխարկ: Յես անմիջապէս հագա:

— Վճռաեղ են նրանք, — հարցրի չես:

— Յերբ հասնենք, կտեսնես, — պատասխանեց նա կարճ ու կտրուկ: Ապա մեկնելով ինձ մի փոքր շէշ ողի, ասաց:

— Այս դիր զբաւանդ և յեթե պետք լինի, կտարելով շէշ գլուխը «խմիր» և ինձ «կխմացնես»...

Յես հասկացա: Մենք առաջ գնացինք:

Փողոցներն ամալի ելին: Գիշերային լուության մեջ լսվում եր ծովի ալիքների խուլ վռոնոցը, փողոցների անկյուններում կանգնած քնկոտ վոստիկանների յերբեմնակի սուլոցը կարծես ձայնակցում եր նրան:

Տների ճակատներից կախված փոքրիկ

լապտերները կեղտոտ ապակիներէ յետեից հաղիվ ելին լուսավորում մաշթերը:

Սորա սուգված մաքերիս մեջ՝ չնկատեցի մեր անցած ճանապարհը, մինչև վերջապես կանդ առանք ինձ համար միանգամայն անծանոթ փողոցի խառխուրտներէ մեկի առաջ: Բերտան դգուշութեամբ մոտեցավ տանը, ապա կռանալով դեպի ներքնահարկի լուսամուտներից մեկը, ականջը դեմ արավ:

— Այստեղ են, — ասաց ու «հագաց»:

Շատ չանցած՝ մեր առաջ բացվեց մի ցած, նեղիկ դուռ: Բերտան ինձ համար անհասկանալի մի քանի բառ փոխանակեց դուռը բաց անողի հետ, և մենք ներս մտանք:

Մախորկալի անախորժ ծխով լցված մի նկուղ եր դա՛ ցածր առաստաղով, խոնավ, բորբոսնած պատերով և հողե հատակով: Նրա մի կողմում հին, կեղ-

տոտ լրագրի վրա թափված ելին խողի
ճարպի, ապխտած ձկան և թթու վա-
րունգի կտորներ, սև հացի պատառներ,
2-3 գինու և ողու շշեր, վորոնցից
թափված հեղուկը ներկել եր լրագիրն
ու հացի կտորները:

Սեղանի շուրջը բոլորել ելին մի քանի
զինվորներ: Նրանք զանազան դիրքերով
թինկ ելին տվել մերկ պատերին: Քիչ
հեռու, ցածր նստարանի վրա նստած
եր Նաստյան՝ արմունկները ծնկներին
և սեղմած գուլգ բռունցքներն ալտե-
րին հենած:

Մեր հայտնվելը շփոթութուն առա-
ջացրեց ներսում: Թեք ընկած զինվոր-
ները մեզ տեսնելով՝ անհանգստությամբ
շարժվեցին տեղերում. սակայն Նաս-
տյայի անխռով տեսքը և անշարժ դիրքը
հանգստացրեց բոլորին:

— Բարի լերեկո, ընկերներ.— ասաց
Բերտան, և մոտենալով Նաստյային՝

կամացուկ, մի բանի խոսքով բացա-
տրեց մեր գալու նպատակը, վորից
հետո մենք ևս տեղավորվեցինք զին-
վորներին մոտ:

Այդ լուրը նաստայալին մի քանի բոպե
խոր մտածմունքի մեջ դրեց. բայց շատ
չանցած՝ նա կարծես սթափվեց և շա-
րունակեց ըստ լերևույթին կիսատ թո-
ղած զրույցը:

Փոքրիկ լապտերը, վոր դրված էր
հասակին, ծխի թանձր քուլաների մի-
ջից հազիվ էր լուսավորում ներկա լե-
ղողների մռայլ դեմքերը:

Յես ավելի շատ դիտում ելի նաս-
տային:

Նա հաղթանդամ էր և ըստ լերևույ-
թին բարձրահասակ: Գեղեցիկ, փոքր
ինչ առնական դիմագծերն արտահայ-
տում ելին հաստատուն կամք և վճռա-
կանութուն: Սանրի տակից դուրս
թափված վոչ շատ լերկար խաբտյաշ

մաղերն անփուլթ կերպով փուլել ելին
դասերին և լալն, դուրս ցցված ճակա-
տին, վորի տակից փաշոււմ ելին չեր-
կար արտևանունքների ցանցով պատած
խոշոր, ժպտուն աչքերը:

Նրա բարակ շրթունքների արանքից
ախորժ ձայնով հորդում ելին կրակոտ
խոսքեր, վորոնց ալիքները զարնվում
եյին ներկա չեղողների սրտերին և
խռովում նրանց հանգիստը:

Ոոսելու ընթացքում նա չերբեմն
կանգ եր առնում, ձեռով շփում ճա-
կատը և, մի զննական հալացք ձգելով
ունկնդիրների վրա, կարծես խորասուզ-
վում եր նրանց հոգու խորքը: Ապա
հախուռն մտքերի նորանոր ալիքները
դուրս ելին ժալթքում սիրուն բերանից:

Նաստյալի յուրաքանչյուր բառից
ցնցվում եյին զինվորները. փոխվում
եր նրանց դեմքի արտահայտությունը:
Նրանց անթարթ աչքերի մեջ այժմ

մերթ արցունքն եր փալլում, մերթ
վրեժի բոցը:

Ուշ եր: Նաստւան գրպանից հանե-
լով պողպատե մեծ ժամացույցը, նա-
յեց ու չեզրափակեց.

— Այո, նրանք ձեզ բթացնելով՝
քշում են սպանդանոց, անպատիժ կեր-
պով արատաւորում ձեր կանանց պա-
տիւր և վերջապես նրանք չնչին գնով
խլում են նաև ձեր նորածին մանուկ-
ների բերանից հարազատ մոր կաթը՝
իրենց չերեխաներին կերակրելու հա-
մար... կարիքից ստիպւած զինվորի
կինն իր ստինքով կերակրում ե հա-
րուստի այն զավակին, վորն այսօր ծը-
ծում ե նրա կաթը, վորպեսզի վաղը
գործարանում ծծե նրա զավակի ար-
յունը...

— Յեվ դուք, — թունոտ հեգնանքով
ալիւաքրեց նա, — դուք այս բոլորը հա-
մարում եք ճանկատագիր... Սակայն,

հարցրել եք չերբեիցե, թե ո՞վ ե գրում
այդ սև գրերը ձեր ճակատին և ինչո՞ւ...

Նա լռեց, բայց սրտերն արդեն խալթ-
ված էլին...

Շատերի բերանից լավեց անզոր բա-
ռաչ, վորն իսկույն փոխվեց վրեժով
լցված խուլ մոնչյունի...

— Ուշ ե, — ասաց Նաստյան, կոճկե-
լով մոխրագույն հասարակ զգեստի կի-
սաբաց ոձիքը, — պետք ե ցրվի:

Զինվորները դեռ չեյին սթափվել:
Նրանք կարծես գտնվում էյին մի չե-
րազի մեջ, ուր հազարավոր գազաններ
շրջապատել էյին նրանց՝ պատառոտե-
լու: Ատամներն ու բռունցքները սղմած՝
մռալ դեմքով կարծես պատրաստվում
էյին կռվի մտնելու:

— Յե՛րբ ենք կրկին հավաքվելու, —
վերջապես հարցրեց մեկը:

— Այդ մասին կհայտնվի: Համենայն
դեպս չերկու շաբաթից վոչ շուտ, — պա-
տասխանեց Նաստյան:

— Յերկու շաբաթից, — անբավական-
նությամբ հարցրին մի քանիսը:

Այժմ նրանց սիրտը լիքն էր. մոռա-
ցել էլին չերկչուղ ու վախ:

Թվում էր, թե անթիվ «խնչու»-ների
շարանը դարձնել էր և՛ նրանց մեջ, ու
անհուն կարոտով նրանք էլ ինձ նման
փնտռում են այդ հարցերը լուծելու
ճամբան:

Ըստ չերկուլթին Նաստյան դոճ էր:
Նա հեղ ու ժպտադեմ դարձավ բոլորին
և շնչաց.

— Ուղիւմ էք շուտ լինի, զգո՛ւե,
շատ զգո՛ւե ձեր լսածները հետզհետե
պատմեցեք ձեր ընկերներին...

Ժամանակ էր ցրվելու, և մենք հա-
տակի վրա թողնելով «ընթրիքի» մնա-
ցորդները, դուրս չեկանք նկուղից:
Նաստյան դեռ չէր վերջացրել իր անե-
լիքը. նրան վիճակված էր հաև ուղեկ-

ցել իր «հշուրերին» մինչև վորևե ա-
պահով անկյուն:

Յեւ նա հանելով գրպանից ծխախո-
տի փաթեթի կարմրագույն մի թուղթ,
շրթունքներն ու աչտերը ներկեց նրա-
նով, հանգցրեց ճրագը, թեթևակի փա-
կեց դուռը և թևանցուկ անելով չեր-
կու պինվորի, կիսահարբած ձևանալով՝
առաջ ընկավ... Յերկու հոգի ևս հե-
տևեցին նրանց:

Բերտան և չես Յ ղինվորի հետ գնա-
ցինք այլ ուղղությամբ:

Հասցնելով մեր ուղեկիցներին նշա-
նակված վայրը, մենք վերադարձանք
իմ սենյակս:

— Վորքան լավ եր հարմարեցրած
այդ նկուղը, ներս մտնողը կարող եր
մտածել, թե դա իրոք կասկածելի վարք
ունեցող մի կնոջ անկյուն ե...

— Բայց ասա տեսնեմ, չի՞ պատա-
հում, վոր այդ անծանոթ մարդկանց

հետ փողոցով անցնելիս վորևէ անա-
խորժություն պատահի...

— Ինչո՞ւ չե, — պատասխանեց Բեր-
տան, նայելով աննախանձելի անկող-
նուս:

— Անցյալ ուր լերեկոյան միասին
գնում ելինք: Իր հաստ շալի տակ նա
տանում եր թուղցիկների փոքրիկ կա-
պոցներ: Մենք նկատեցինք, վոր փո-
ղոցում կանգնած վոստիկանը խիստ
կասկածով ե նայում մեզ: Յես քալեքս
դանդաղեցրի: Նաստյան առաջ ըն-
կավ: Վոստիկանը, վորը հաճախ տեսել
եր նրան «հարբած» գինվորների հետ,
ցանկացավ մոտենալ: Զայրուլթից քիչ
եր մնում լաց լինելի լես: Բայց Նաս-
տյան, վոր նույնպես գուշակեց
նրա միտքը, որորվելով արագությամբ
զնաց դեպի նա և այնպես հրեց կող-
քից, վոր նա նախքան ընկնելը մի
պտույտ լեկավ կանգնած տեղը: Թշվա-

ռականն ուշքի չեր յեկել, Նաստյան
անհայտացավ: Յես հագիւմ ելի զսպում
ծիծաղս:

— Նա շատ ուժեղ ե, հոտառու և ճար-
պիկ, — շարունակեց Բերտան: — Անցյալ
տարի մի գործ կատարեց, վորից հետո
հերոսացավ իմ աչքում:

Մեր քունը չեր տանում: Յես խընդ-
րեցի, վոր պատմի: Սկզբում Բերտան
դժվարանում եր, կարծես չեր վստա-
հում, բայց հետո զիջեց:

— Անցյալ տարի այստեղ մի հայտ-
նի լրտես կար, — սկսեց նա, — վորը
քար ու քանդ արավ մի քանի կազմա-
կերպություն: Վոչ մի կերպ չեյինք
կարողանում ազատվել նրանից. ուղ-
ղակի պատուհաս եր: Մեր աշխատան-
քը կիսով չափ կանգ եր առել:

— Յեթե իմոնցից մեկն անգամ
ձերբակալվի, վոչ միայն բոլոր անմեղ
զինվորներս կկախվեն, այլ և սրիկա-

ներն աշնալիսի մի սարսափ կտարածեն զորանոցներում, վոր չերկար ժամանակով ամեն ինչ կմեռնի...—ասով Նաստյան ինձ մի անգամ և աշնուհետև բովական ժամանակ անհայտացավ:

Նրա հետ անհայտացավ և այն լրտեսը:

Մենք զարմացած ելինք մնացել: Մեզ թվում էր չերբեմն, թե Նաստյան բնատարկված է, բայց վոչ մի հաստատ բան իմանալ չեյինք կարողանում: Նույնիսկ վորոշ կասկածներ ծագեցին:

Կարճ ժամանակից լուր տարածվեց, թե լրտեսն սպանված է: Սկզբում չհավատացինք: Գաղտնի վոստիկանութլունը հաճախ էր նման խաղեր սարքում հեղափոխականերին զուրս քաշելու նպատակով: Սակայն հետո մեր ունեցած հավաստի աղբյուրներից իմացանք, վոր դա ճիշտ է:

— Բայց ի՞նչպես էր չեղել այդ,— անհամբերութլամբ հարցրի լես:

—Ահա այսպես,—շարունակեց Բերտան.—յերբ Նաստյան նկատում ե, վոր լրտեսն արդեն բավական բան զիտե իրենց մատին, միայն ուզում ե անձնավորություններին մոտիկից ճանաչել և «չարիքն արմատից պոկել», այդ մասին Նաստյան հայտնում ե իր զինվորներին մեկին, վորն արդեն չերկար ժամանակ մեզ հետ կապ ուներ և բավականաչափ ապացուցել եր իր հավատարմությունը:

Խորհրդակցելով նրա հետ, վորոշում են մոտենալ լրտեսին, «ծանոթանալ» հետը և հրավիրել իրենց չերեկոններին... Լրտեսն այդ ժամանակ զինվորի զգեստ եր կրում, մերոնց աչքին կասկածելի չդառնալու համար: Այդպիսով մի լեռեկո լրտեսին հրավիրում են, սակայն նշանակված ժամին «թյուրիմացությամբ» ժողովը չի կայանում... գալիս են միայն Նաստյան և իր ընկերը: Այդ

դիշերը դրանք բարեկամանում են...
Նաստյայի գեղեցկությունն ևս լրտեսի
աչքից չի վրիպում, նա ցանկանում է
միաժամանակ չերկու վորս խփել...
Նաստյան նկատելով այդ, տրամադրու-
թյուն է ցույց տալիս և ժամագիր լի-
նում «ընկերոջից» գաղտնի, քաղաքից
դուրս ինչ-վոր ամալի տեղում...

Պայմանական ժամին նշանակված
տեղն է գալիս մեր զինվորը Նաստյայի
զգեստով՝ շալը գլխին, և... մինչև կա-
նաչ քեռին զգուշության համար հա-
մենայն դեպս մի ձեռքը դրած թրի կո-
թին՝ մյուս ձեռքով ուզում է մթու-
թյան մեջ գրկել «Նաստյային», մեր
զինվորը թունավոր դանակով պատռում
է նրա փորը և անհետանում, թողնե-
լով տեղում պոռնիկ կնոջ զգեստներն
իր բոլոր կասկածելի նշաններով:

— Այս դեպքը պարզվեց, չերբ Նաս-
տյան վերադարձավ, — շարունակեց Բեր-

տան: Կուսակցութիւնը ցանկանում
էր նրան դատել իր անկախ գործու-
նեցութեան համար, սակայն կատար-
ված գործն այնքան մեծ էր, Վոր հան-
ցանքն աննշան թվաց:

Այն նկուղը և Բերտալի պատմու-
թիւնները Նաստյայի մասին խիստ
ազդել էին վրաս: Յեւ մինչ Բերտան
կամաց-կամաց մեկնվելով կեղտոտ ան-
կողնի վրա քաղցր քուն մտավ, չեա
նստած՝ չերկար մտածում էլի ու չե-
րադում աշխատել Նաստյայի հետ:

IV

Անցան ամիսներ: Կատարվեց փա-
փագս:

Նաստյան մի քանի ընկերների հետ
իր գաղտնի հեղափոխական աշխա-
տանքը տանում էր գործարաններում:
Նրանց գալու որից մեզ չըջապատող
մթնոլորտն ավելի չէր խտացել:

Իրավունքի և ազատութեան խոսքը արդեն հասել եր նավթահորերում աշխատող հազարավոր բանվորների ափանջին, հուզել նրանց սրտերը և գիտակցութեան բերել։ Արթնացող բանվորութեան առողջ դատողութեւնը կենդանի գործ եր պահանջում։

— Բավական ե, մենք արդեն հասկացել ենք, —ասում ելին հազարավոր ձայներ։

Սարսափի մեջ ելին տերերը։ Կառավարութեւնը գլուխը կորցրած՝ մասնաշաղկապ ձերբակալութեւններ եր կատարում։ Սակայն մեկի տեղը ծնվում ելին հազար նորերը՝ ավելի մոլի, ավելի կատաղի։

Բանտարկված բանվորները հանգիստ չելին մնում նույնիսկ բանտերում։ Նրանք անտեղ տարածում ելին իրենց գալթակղեցնող մտքերը մյուս բանտարկյալների և նույնիսկ բանտի սպասավորների մեջ։

Այս ու այն կողմից կաշօների նման արդեն բռնկուամ ելին մեծ ու փոքր գործադուլներ:

Բիբեհեյբաթում Շ-վի գործարանում բանվորները գործարանատիրոջից պահանջում ելին կրճատել աշխատանքի ժամերը և ավելացնել իրենց աշխատավարձը, սակայն տերը լսել անզամ չեր ուզում:

Վորոշված եր գործադուլ հայտարարել:

Նախորոք գաղտնի կերպով հավաքված եր մի գումար՝ գործադուլավորներին ոգնելու համար: Գործադուլի հարցը միաձայն վորոշելու նպատակով բանվորական հանրակացարաններից մեկում լերեկոյան նշավակված եր վերջին ժողովը: Մեծ ջանք գործ դնելով՝ մեզ հաջողվեց ժողով բերել այն բոլոր բանվորներին, վորոնք վախենում ելին մասնակցել գործադուլին:

Հանրակացարանը, վորտեղ հաճաք-
վել ելինք, մի ընդարձակ սրահ եր,
վորի չերկու կողմում ամբողջ չերկա-
րությամբ հարմարեցրած ելին չերկհար-
կանի լալն տախտեր (нары), վորոնք
մահճակալի տեղ ելին ծառայում: Մա-
հիճները միմյանցից բաժանվում ելին
չերեք մատ լալնությամբ՝ նեղ տախ-
տակով: Նրանց վրա անկողիններ չկա-
լին. մի քանիսի վրա նկատվում ելին
միալն կեղտոտ ցնցոտիներ, կամ փոքր
փայտյա արկղներ, վորոնք ըստ չե-
րեութին պահարանի տեղ ելին ծառա-
յում:

Սրահի մեջտեղում թողնված եր մի
անցք՝ հաղիվ չերկու քալ լալնությամբ:
Առաստաղից կախված ելեքտրական
փոքրիկ լապտերն աղոտ լուսավորում
եր ծխից և մագութից սևացած պա-
տերը, վորոնց նախնական գուլնն ան-
կարելի չեր վորոշել:

Բանվորներից մի քանիսը դեռ քնած
էին: Նրանց դեմքերն ու զգեստները
նույնպես սև էին:

Չոր տախտակների վրա, անասելի
կեղտի մեջ, այդ թշվառներն անց էին
կացնում իրենց բնի և հանգստի ժա-
մերը...

Վերջապես հնչեց գործարանի սու-
լիչը:

Քնածները, սովոր այդ ձայնին, վեր
թռան տեղերից և առանց շուրջը նա-
չելու, դիմեցին դեպի աշխատանք:
Նրանց կանգնեցրեց դռան մոտ կանգ-
նած բանվորի ձայնը.

— Ժողով ե նշանակված, աշխա-
տանք դեռ չի լինելու... իսկույն կգան
մյուսները...

Գործի գնացողները վարանեցին:

— Բայց տուգանքի տակ կգցեն մեզ...

— Եղ դրանց եժան չի նստիլ, — պա-
տասխանեց դռան մոտ կանգնողն
սպառնալի ձայնով:

Այդ միջոցին ներս խուժեցին աշխատանքի իրենց հերթը վերջացրած բանվորները:

Նրանց տեսքը հուզիչ էր:

Հոգնած, քաղցած, մրախթախ գեմքերի վրա փալուս էլին միայն զուգ անհանգիստ աչքերը: Ընդհանուր սև ու խավարի մեջ գգվար էր տարբերել նրանց դիմագծերը:

Սև ուրվականների նման բարձրանալով կեղտոտ տախտերի վրա՝ ծալապատիկ նստեցին:

Տիրեց մի ընդհանուր լուսթյուն. վոչ վոք չէր համարձակվում խոսել առաջինը:

Այդ միջոցին, մեր ընկերներից մեկը վեր բարձրացավ: Բոլորի հայացքը դեպի նա ուղղվեց:

— Ընկերներ, — ուժեղ ձայնով գոչեց, — այսօր հավաքվել ենք մենք այս սեհարկի տակ՝ վորոշելու մեր ապագա վիճակը. ապրել ստրճակ, թե՞ մեռնել ազատ:

Անուհետև նա բանվորին հասու
ազդու վոճով նկարագրեց տերերի ան-
գութ շահագործումը, բանվորի արդի
վիճակը և ապա կոչ արավ կռիվ մղել
այդ աղաղակող անարդարության դեմ:

— Ն՛, մենք այսպես չեկել ենք, այսպես
եւ կերթանք, — նրա վերջացնելուց հետո
վրա բերավ մի ծերուկ. — աստծու շի-
նածը մարդը չի քանդիլ...

Բոլորը դարձան նրան:

— Ա՛, նա չե, — ասին մի քանիսր:

— Աստծո՞ւ... Յեթե այդպես ան-
արդար ե քո աստվածը, մենք նրան
եւ կխորտակենք, — գոչեցին այս ու այն
կողմից:

Կռիվն սկսվում էր. այժմ խոսում ե-
լին ամենքը:

Յերկար տևեց վեճը: Բանվորների
կրքերն աստիճանաբար բորբոքվեցին:
Նրանք թշուով ելին շիկացած յերկաթի
պես:

ԹՎԱԼՈՒ ԵՐ, ԹԵ ԱՎԱ ՎԵՃԸ ՎԵՐՋ ՀԵՐ
ՈՆՆԵՆԱԴՐԱՆՈՒ

Այդ միջոցին դուռը բացվեց և ներս
մտավ Նաստյան՝ մի ծերուկ թուրք
բանվորի հետ, վորը լիբրավոր թեւ կըրծ-
բին սեղմած՝ հառաչելով հաղիվ եր
հետևում նրան։

Քչերը նկատեցին նորեկներին։ Նաս-
տյան ճեղքելով ամբոխը, առաջ անցավ
և, հասնելով սրահի վերի ծայրը, բարձր
կանչեց.

— Ընկերներ։

Կանացի ձայնն ոտաբոսի թվաց
ամբոխին, և նա մի վայրկյան լռեց։

— Ընկերներ, — շարունակեց նա,
ողավելով ընդհանուր լուսթյունից, —
մեր ժամանակը սուղ է, դուք հարցը
լերկարացրել եք։

Ապա առաջ քաշելով թուրք բան-
վորին, ասաց.

— Նայեք սրան. լերեսուն տարի

առաջ գլուղի աղալարը սլաքաքի տեղ
վերցրել ե սրա սիրուն կնոջը: Պարաքը
վճարելու հույսով չեկել ե գործարան,
որական աշխատել 18 20 ժամ, ստացել
միայն չոթ ուրբի ամսական: Աշխա-
տավարձի մեծ մասը կրկին գնացել ե
տիրոջ գրպանը, իբրև տուգանք այն
հանցանքների, վորը կարող եր կատա-
րել 18 ժամ աշխատող հոգնած տար-
տալչիկը:

Այժմ, չերեսուն տարվա այդ աշխա-
տանքի հերոսը, իբրև վարձատրություն,
մնասել ե իր աջ թևը, վորի սլատճա-
ռով աղան արդեն դուրս ե շարտել
ներան գործարանից, իբրև մի անսկեռա-
ցած գործիք: Այժմ չկա նրա կինը,
վոչ ել հայրենի գլուղը. ուր գնա նա. .
Միթե նման չե ձեր կյանքը նրա կյան-
քին, միթե ձեզ բոլորիդ չի սպասում
այս նույն վախճանը: Ասացեք, ընկեր-
ներ, կուզե՞ք այսպես ապրել:

— Պետք է այս կյանքը, — գոռացին ամենքը, — այս կյանքը մահից վատթար է...

Ծերուկ բանվորի սրտաճմլիկ, անսլաշատան դեմքն ամենքի մեջ արթնացրել էր իր գալիք կյանքի սև ուրվականը և լցրել զայրուլթի բաժակը:

— Յեթե այդպես է, — նորից թնդաց Նասսայան, — թող ձեռք բարձրացնեն նրանք, ովքեր կողմնակից են դործագուլի, վորն այժմ մեր միակ զենքն է:

Մի ակնթարթում վեր բարձրացան հուժկու բազուկները: Վոչ վոք դեմ էին:

Կարծես մի մեծ ծանր բան ընկավ բոլորի սրտից: Դադարեց վեճը, խաղաղվեցին կրքերը: Հատուկ հանձնաժողով ընտրվեց, վորը պիտի գրավոր ներկայացնեն բանվորների պահանջը տերերին, բանակցեն նրանց հետ և առհասարակ ղեկավարեն դործագուլը:

— Մեր պահանջների մեջ պետք է

դեննք և այս բանվորին ապահովելու
խնդիրը, — ասաց Նաստյան:

Վոչ վոր չառարկեց:

Արդեն լուսացել էր: Գործարանի
սուլիչը՝ սովորականին հակառակ՝ չեր-
կու-չերեք անգամ եր կանչել, բայց ի-
զուր... տրամադրություն չկար... Մե-
քենաները լուռ կանգնած էին...

Շատ չանցած՝ գործադուլի դեկա-
վարները բաժանվեցին չերկու մասի.
մեկը դիմեց գործարանի գրասենյակը՝
բանակցելու, իսկ մյուսը՝ դեպի այլ
գործարաններ, նախապատրաստելու
բանվորությանը և պետք չեղած դեպ-
քում, համագործակցության հող պատ-
րաստելու:

Գործարանի վարչությունը ծաղրով
ու հեգնանքով ընդունեց առաջարկը և
կտրականապես մերժեց: Բանվորները
նրանց ծաղրին պատասխանեցին գոր-
ծարանի աչն սուլիչով, վոր միայն վը-
տանդի դեպքում եր հնչում:

Գործարանատերը սարսափեց փախել եր' հայտնի չե՝ ուր:

Յերկար տեւեց գործադուլը, սակայն բանվորները համառ կերպով շարունակում էլին գիմանալ նրա սոսկալի հետեանքներին:

Նասացան և մյուս ւրնկերները գիշերցերեկ վառ էլին պահում գործադուլավորների մեջ հազթանակի հավատը, և մասամբ դրօշ բանվորների աջակցությամբ ոգնության հասնում ամենակարիքավորներին:

Դժվար էր և՛ գործարանի վարչության գրութչունը վնասները հասնում էլին տաանյակ հազարների, վորն աճում էր որեցոր: Գործարանատերը հեռադրերով ոմբակոծում էր կառավարչին, հայհոյում, վոր նա չի կարողանում «մի հարվածով սաակացնել այդ սոված շներին»...

Վոստիկանութչունը վախենում էր

խիստ միջոցների գիմել... Մթնոլորտն
ընդհանրապես թանձրացել էր և լցվել
սլալթուցիկ նշուլթերով, նրանք աշխա-
տում էլին միայն, վոր հրդեհը չտա-
րածվի...

Շատ չանցած գործարանի վարչու-
թյունն սկսեց քիչ-քիչ գիջել...

Դարձյալ մի քանի ուր, և հաշտու-
թյունը վերջնականապես կացացավ:
Բանվորների ուրախությանը սահման
չկար...

Սակայն հենց այդ միջոցին անհե-
տացավ Նաստյան... Ո՞ւր էր նա, վոչ
վոք չգիտեր:

Սկզբում կարծեցինք, թե իրեն հա-
տուկ վորևե հանդուգն գործի չե ձեռ-
նարկել և թագնվում ե, բայց շատ
չանցած լսեցինք, վոր նա մի քան
ընկերների հետ ձերբակալված ե:

Բանվորները, վորոնք իրենց հաղ-
թանակը հրաջք ելին համարում և գի-

տակցում բանտարկված ընկերներին կատարած դերը, կայծակնահար լեղան:

Այս անգամ ալլես ղեկավար չեր հարկավոր .. նրանք իրենք հավաքվեցին դարձյալ նույն սրահը ու յերգվեցին կյանքի գնով ազատել բանտարկվածներին:

Վիճողներ չկային, այս անգամ հարցը պարզ եր և ամենքի սրտին մոտ:

Հետևյալ առավոտը բանվորներին երկայացուցիչները դիմեցին գործարանի վարչությանը և պահանջեցին ազատել տալ բռնվածներին:

— Սա ձեր կեղտոտ ձեռների գործն է,—ասին բանվորները կառավարչին:

Սակայն այս անգամ նա չհեզնեց, չարտաքսեց նրանց, այլ ամենայն քաղաքավարությամբ ընդունելով՝ լսեց, կեղծ ցավակցական դեմքով, թե իրենք տեղեկություն, չունեն: Ապա խոստացավ «խնդրել ում հարկն է», վոր «գուցե» ազատեն նրանց:

Բանվորներին խաբելն արդեն դժ-
վար էր: Նրանք հայտարարեցին, վոր
թե՛ն «հավատում են նրա լերդմանը,
բայց և այնպես աշխատանքի չեն անց-
նելու, մինչև չվերադառնան ընկեր-
ները»:

Դժբախտաբար բանվորները չիմա-
ցան, վոր իրենց այդ վորոշումը նաս-
տյալի համար մահ է պատրաստում...

Բանվորներին ճանապարհ դնելուց
հետո կառավարիչը կառք նստեց և
գնաց քաղաք գաղտնի վոստիկանապետի
մոտ՝ իր «խոստումը» կատարելու:

Ինչ խոսեցին այնտեղ, հայտնի չե,
միայն կառավարիչը շատ գոհ վերա-
դարձավ: Ճանապարհին նույնիսկ ինչ
վոր լերդ էր մոմուում քթի տակ:

Վերադառնալով՝ նա մեզ հայտնեց,
թե շուտով կադատեն:

Բանվորները հավատարիմ իրենց վո-
րոշմանը՝ գործի չելին անցնում, սպա-
սում ելին...

Յերկու որ անց՝ կառավարիչը շատ
ախուր դեմքով հայտնեց, վոր թեև
ընկերներին ազատում են բանտից,
բայց դժբախտաբար Նաստյան հիվան-
դացել և մեռել և բանտում:

Բանվորների վրդովմունքը չափ չու-
ներ...

— Սուտ ե, սուտ, — գոռում ելին
ամեն կողմից:

— Թող տան մեզ դիակը, չեթե
ճիշտ ե:

Տեսնելով, վոր ճար չկա և խռովու-
թյունը վնասով աճում ե, կառավարչի
խնդրանք՝ բանտի վարչությունն ու
վոստիկանությունը խոստացան տալ
մեզ մեր սիրելի Նաստյայի դիակը ազ-
մանով, վոր թաղենք առավոտյան շատ
վաղ, չերբ դեռ քնած և քաղաքը:

Հետեյալ առավոտը բոլոր բանվոր-
ներս հավաքված գլմիցիներ դեպի բանտ:

Ներսից հնչում եր մահվան քաղերգի

մեկամաղձոտ ձայնը: Դա մեր բանտարկյալների լերդն էր, վարն ուղեկցում էր իր սիրելի ընկերոջը:

Դուրս բերին դադաղը. ընկերները կափարիչը բարձրացրին և .. ո՛, սարսափ... դիակն ամբողջովին ծածկված էր կապտավուն ուռուլցքներով—լերեւը ծվատված էր, կոկորդի վրա կալին նուշն իսկ մարդկային առամի հետքեր...

Պարզ էր, Նաստյալին գցել ելին քրեական բաժինը և հանձնել հարբած վոճրագործների, մարդասպանների դատաստանին....

Անդոր վոսաիկանութունը վերջին ժամանակները հաճախ էր դիմում ալդմիջոցներին:

Տեսնելով ալդ, դալրուլթի մի խոր մոնչյուն դուրս թռավ բոլորի կրճքից, կարծես լերկինքը փլեց... Բալց ինչ արած...

Բոլորս պահ մի ծուռնկ խոնարհեցինք
հերոս մարտիկի դագաղի առջև, ապա
գնելով մեր ուսերին՝ տարանք դեպի
գերեզմանատուն:

Լուռ ելին բոլորը վողջ ճանապահին:
Լավում եր միայն ծովի ալիքները հու-
զող քամու սուլոցը, վորը փռուփռաց-
նելով առջևից գնացող միակ կարմիր
դրոշակը, ինչ-վոր մի առանձին խոր-
հրդավորություն եր տալիս քաղաքա-
ցիական այդ անդրանիկ թաղումին:

Գերեզմանատունը գտնվում եր բարձր
բլրի վրա: Հասնելով այստեղ, ցած
դրինք կարմիր դագաղը մռայլ փոսի
առաջ... Ընկերներից մեկը թռուցիկ
կերպով տվեց նրա կյանքի նկարագիրը,
սակաջն դա ավելորդ եր, վորովհետև
Նաստյային բոլորս գիտելինք:

Ընկերները չերգեցին «Դուք զոհ
գնացիք» — և դագաղն իջեցրին գերեզ-
ման:

Վերջին վայրկյանին բոլորս մի անհուն
կարոտով նայեցինք նրան, կարծես
սպասելով մի նոր գոտեպնդիչ խոսքի։
Բայց նա լուռ եր... Հազիվ ելինք զըս-
պում մեզ։

— Ընկերներ,— հանկարծ դարձավ
հուղարկավորներին մի չերիտասարդ
բանվոր,— չեկեք չերգվենք այս թարմ
գերեզմանի առաջ, վոր մենք հավա-
տարիմ կմնանք նրա գաղափարներին
և կշարունակենք նրա կիսատ գործը։

— Յերգվում ենք,— գոչեցին բոլորը
միասին։ Նրանց չերդման արձագանքը
հնչեց վաղորդյան ջինջ ոդում և գնաց
հեռու, հեռու...

Մինչ այդ, նոր ծագող արևի առաջին
ճառագավթն ընկել եր թարմ հողա-
թմբին։

Բանվորները քաջալերված իրենց չերդ-
մամբ՝ վերջին անգամ հայացք նե-
տելով գերեզմանին, հեռացան։

Մնացինք լեռ ու Բերտան:

Արցունքը խոր կսկիծի հետ խեղդում
եր կոկորդս, բայց զսպում ելի ինձ...
իսկ նա գունատ, քարացած կանգնել
եր, հայացքը հառած դեպի հեռվում
ծփացող ծովը:

Վերջապես, սթափվելով, — գնանք —
ասաց, նա, — անշուշտ հիմա մեզ հետե-
վողներ կլինեն:

— Վշինչ, — ավելացրեց նա, — տես-
նում ես այդ նոր ծագող արեր, վորի
ճառագավթներն այնպես սիրալիր ա-
ռաջին համբույրը տվին մեր սիրելի
Նաստյային:

Ինչպես չի կարելի խանգարել նրա
ծագելուն, այնպես ել այս հալածանք-
ները չեն կարող կասեցնել այն աշխա-
տանքը, վորն սկսված է բանվոր դա-
սակարգի ազատության համար: Սա ա-
ռաջինը չէ և վոչ ել վերջինը կլինի,
մեզ նման շատ շատերը պիտի ընկնեն
դեռ այդ մեծ ճանապարհին:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0045131

[157.]

Գիրք 15 կուպ. Մ. (1 1/2 լ.)

A^I₈₆

Маро

НАСТЯ

Госиздат ССР Армении
Эривань, 1929 г.
